

A BÁRKA SZÜLETÉSNAPJA

GERALD
DURRELL

EURÓPA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2026

www.alexandra.hu • www.moobius.hu
www.europakiado.hu

Visszatekintve nagy kár, hogy a hatóságok ennek az első szabadon engedésnek nem akartak nyilvánosságot adni, bár persze akkoriban ez józan intézkedésnek tűnt. Összesen tizenegy madarat bocsátottunk szabadon Pamplermoussesban, s végül össze is szedték a bátorságukat, és belekóstoltak újdonszerű szabadságukba: elkezdték földeríteni a roppant kiterjedésű kertet. De hamarosan új veszéllyel kellett szembenéznük. Csúzlis gyerkőcök járták a területet, hogy közönséges galambot lőjenek uzsonnára. A rózsaszín és a vadgalambot nem tudták megkülönböztetni, csak annyit láttak, hogy az előbbi kövérebb, tehát kívánatosabb is (holott a rózsaszín galamb húsa kellemetlen ízű, ehetetlen). Ráadásul a rózsaszín galamb végzetesen, már-már félkegyelműen bízik az emberekben. Több példány áldozatul esett az ifjú vadászok fegyverének. Nem tudom, persze, hogy a nagy hírverés segített volna-e. Kérdés, hogy a csúzlis gyerkőcök olvasnak-e újságot. Ennek ellenére több madár párba állt, és kicsinyeket nemzett, de, valószínűleg a zavaró emberi jelenlét hatására, a fészekhez szoktatás stádiumában elhagyták őket.

Summa summarum, az első szabadon bocsátás nem volt egetverően sikeres, befogtuk hát a madarakat, és visszavittük őket Black Riverbe. De azért ebből a „próbaeresztésből” is sokat tanultunk. A madarak nem kaptak a szelek szárnyára, hanem ott maradtak a közelben, hogy addig is táplálékhoz jussanak, míg meg nem szokják a környezetet. Aztán az egzotikus növények leveleit és gyümölcsét éppúgy megkóstol-

ták, mint a helyiekét, ami azért volt fontos, mert a mauritiusi erdőkbé, ahová egy nap majd visszatérnek, igencsak behaltak az egzotikus növények. S végül az is bebizonyosodott, hogy a fogságban tenyésztett madarak képesek és hajlandók utódokat létrehozni a fogságon kívül.

Így azután nagy gonddal megterveztük a következő lépést: az igazi visszaeresztést a vadonba Mauritiusnak egy isten háta mögötti részén, a Macchabée-erdőben. Megint kalitkákat szerkesztettünk, és beléjük raktuk a madarakat. Most azonban szabadon bocsátás előtt apró rádióadókat erősítettünk rájuk, hogy nyomon követhessük őket, mert egészen más dolog megtalálni egy madarat a növénykertben és a Macchabée sűrű erdőiben és völgykatlanaiban. A madarak néhány nappal a szabadon bocsátás után semmiféle rendszeres viselkedést nem tanúsítottak. Néhányan túlrepültek az adók hatókörén, és hetekre eltűntek, majd rejtélyesen újra felbukkantak. Mások berepültek az erdőbe, de mindennap megjelentek a kalitkáknál póttáplálékért. Ismét mások csupán egy-kétszáz méterre repültek a kalitkáktól, és hónapokig ott maradtak. Fokozatosan kiderült, hogy a madarak akklimatizálódnak a vadon körülményeihez, napról napra önállóbbak lesznek, s kedvük szerint válogatják ki a faleveleket és gyümölcsöket. Mi azért továbbra is raktunk ki eleséget, mert nem akartuk, hogy a kiválasztott szezonáplálék hirtelen elfogytával a madarak éhen pusztuljanak. Miközben ezt a könyvet írom, a szabadon eresztett galambok közül kettő is

egy-egy csemetével a társaságában tűnt fel a táplálóhelyen. Idáig óvatosan elmondhatjuk, hogy az új szabadon bocsátás sikeres.

Ami két okból is nagyszerű. Bebizonyosodott, hogy a több generáció óta fogságban születő madarak képesek a vadonhoz alkalmazkodni, s ami valószínűleg még fontosabb, az általunk mindig csak Galamberdőnek nevezett térségen kívül is megtelepítettük ezt a madarat. A Galamberdő mélyen a hegyi erdők közt megbúvó völgy egy egzotikus kriptomérfiákból álló kis ligettel. A vadon élő rózsaszín galambok teljes állománya (1978-ban kevesebb mint huszonöt) itt fészkel. Természetesen nagyon veszélyes, ha egy faj összes tagja mindössze pár holdnyi területen lakik, hiszen egy szabadon bocsátott majomcsapat vagy a szabadon élő kétlábú emlős – a vadászpuskás ember – vagy egy nagyobb ciklon az egész fajt örökre megsemmisítheti. A vadon élő példányok azonban makacsul ragaszkodnak ehhez a helyhez. Azzal, hogy a Macchabée-erdőben új kolóniát létesítettünk, remélhetőleg rá tudjuk szoktatni a madarakat, hogy ezen az új helyen állandó kolóniaként megtelepedjenek. További feladatunk, hogy más kolóniákat is létesítsünk Mauritius erre megfelelő egyéb pontjain, mert így, ha az eredeti vad kolóniával bármi történne, a faj akkor sem pusztul ki.

Egész más problémát jelentett a tarvarjú vagy csupasz képű íbisz, mivel ragaszkodott hozzá, hogy olyan helyen éljen, ahol város terjeszkedett. Az íbisz nagy testű madár, sötét tolla

irizál, ha ráesik a napfény. Képe csupasz, csőre hosszú, sötét korallpiros, tekintete állandóan enyhe sértődöttséget tükröz. Hangskálája terjedelmes és igen mulatságos, egész sorozat köhögésből, zümmögésből, morgásból áll, s ehhez járul még a latin országokból ismeretes hosszú, kiadós harákolás. Ez a rendkívüli és nagyon hasznos madár hajdanán a legkülönbélebb helyeken volt honos, Törökországtól és a Közel-Kelettől Észak-Afrikán keresztül a teljes Európáig, még az Alpokban is feltűnt. A középkorban a fiókái nemesurak csemegéjéül szolgáltak, bár nem lennék meglepve, ha egy-egy különlegesen kövér csemete a parasztok fazekában kötött volna ki. A legkorábbi írásos emlékek erről a rendkívüli madárról a tizenhatodik századból származnak, főleg Salzburg városából, ahol erdei hollóként emlegették. Ferdinánd király és a salzburgi érsek 1528-ban védőtörvényeket mondott ki rájuk (föltehetőleg azért, hogy az arisztokraták tovább falhasák őket, s a jobbágyok ne), de mindhiába.

Az íbisz – sok más madárhoz hasonlóan – azért volt hasznos, mert a kártevők kiváló elhárítójának bizonyult: kártékony rovarok lárváin, továbbá békán, apróhalon és kisemlősökön élt. Mivel pedig jó nagy testű madár, és sokszor négy kicsinye is volt, tekintélyes mennyiségű lárvát kellett bekebeleznie, hogy éhen ne maradjon. Hajdan ezeknek a madaraknak a megérkezése ősrégi költőhelyeikre, rendszerint sziklákra, egyben a tavasz beköszöntét jelezte, úgyhogy különösen a Biriček nevű török kisvárosban a madarak visszatérése a tavaszünneppel esett egybe. Csakhogy azután

feltalálták a DDT nevű kellemetlen anyagot, és ész nélkül használni is kezdték – ezt teszik egyébként azóta is. Az íbisz különösen megsínylette, mert megmérgezte a táplálékát. Ősi európai költőhelyein már kipusztították, s most a Közel-Keleten és Észak-Afrikában is fogyatkozni kezdett. Keleten már csak a biriçeki kolónia maradt, s akkor terjeszkedni kezdett a város. Az íbiszek sziklái körül épült új házak többsége lapos tetejű volt, s az elviselhetetlen nyári hőségben ott aludtak a lakók. Mondanom sem kell, hogy nem örültek, amikor a madarak (vagyis az őslakók) tekintélyes guanómennyiséget helyeztek el éjszakánként a város szendergő polgárain. Kövekkal, puskákkal vadásztak rájuk, s a tavaszünnep egykori kiváltói már csak kellemetlenségzamba mentek. A török kormány hiába próbálta védeni a madarakat, az emberi támadás és a rovarirtók hatására az utolsó keleti populáció fogyatkozni kezdett. Ma már nincsenek vadon élő példányok keleten. Csak Marokkóban, Algériában és Szaúd-Arábiában tartanak nyilván kicsi és sérülékeny vad populációkat.

Szerencsére az innsbrucki és a bázeli állatkertben tartanak íbiszeket. Virágzó kolóniánk alapító tagjait mi az utóbbiból kaptuk. Kihelyezett csoportjaink vannak az edinburghi, a chesteri és a philadelphiai állatkertben, és anyagi hozzájárulásunkkal madárházakat építettek Marokkóban is, ahol a tőlünk és más európai gyűjteményekből kapott, fogságban tenyésztett állományt helyezték el. Az e madárházakban született fiatalok fogják az alapját képezni a gondosan kiválasztott helyeken való szabadon eresztési programunk-

nak. Észak-Afrika egyéb részein is tervezünk hasonló visszaszoktatásokat. Az egyiptológusok szerint nincs kizárva, hogy a csupasz képű íbisz volt az első madár, amelyet Noé a bárkából kieresztett. Szívmelengető gondolat, hogy vad kolóniát telepítsünk mondjuk Luxor közelében egy sziklára, ahol ugyanazok között a roppant, ősi építmények között röpdöshetnének, amelyeknek a masszív sziklából való kivésését hajdan szemmel kísérhették.

Íbiszeket még nem engedtünk szabadon, de néhány éve, amikor a galambok szabadon engedését megkezdtük, készen álltunk egy másik fajéra is, ezúttal egy emlősére, a jamaicai hutia nevű teremtményére. Minden reményünk megvolt a sikerre, ám ami történt, jól mutatja, milyen váratlan akadályok merülhetnek fel egy látszólag egyszerű és sima terv előtt, ha az ember nem kellőleg óvatos.

A hutia kizárólag a Karib-szigeteken honos rágcsáló. Különféle fajai vannak a Bahamákon, Kubában és Jamaicában. A helyileg „üregi nyúlnak” nevezett jamaicai faj barnászöld állat, nagyságra, mint egy törpeuszkár, kinézetre, mint egy jókora tengerimalac. Ez az egyetlen nagy testű, fennmaradt bennszülött emlős a szigeten; régebben nagyon elszaporodott, és fő élelemforrásául szolgált nemcsak a bennszülött lakosságnak, de a bennszülött jamaicai óriáskigyónak is. A modern fegyverekkel űzött mértéktelen vadászat és az erdők kipusztulása azonban veszélybe sodorta. Az Alapítvány, egyik tagunk jóvoltából, 1972-ben jutott hozzá első hutiáihoz – a két hímet és egy nőtényt a John Crow-hegyekben fog-

ták –, azután 1975-ben további nyolcra is szert tettünk. Így jött világra az első fogságban született hutia, s az elkövetkező tíz esztendő során hatvanegy kölykezés összesen kilencvenöt kicsinyt eredményezett. Ezek közül, mivel elvünk, hogy sosem teszünk fel mindent egy lapra, tizenkilencet tenyésztési célokra kölcsönadtunk négy különböző ország hat gyűjteményébe.

1972-ben, amikor a csodálatos új hutiaszállásunk építése épp a befejezéséhez közeledett, felhívott Fleur Cowles, az egyik kurátorunk. Azt mondta, nemsokára meglátogatja Jimmy Stewart, az ismert hollywoodi sztár és a felesége, Gloria, s áthozná őket Jersey-re. Mivel nincs az a lehetőség, amit én meg ne ragadnék, megkérdeztem, nem volna-e kedve Mr. Stewartnak megnyitni az új hutiatenyésztő egységünket, hogy ezzel is hírverést csapjunk az Alapítványnak. Hamarosan befutott a válasz, hogy Mr. Stewartot mi sem tenné boldogabbá.

A megjelölt napon lementem a repülőtérrre, fogadni a vendégeket. Stewart kedves volt és közvetlen, kissé görnyedten járt, mint a cowboyok, s a végtelenségig nyújtotta a mondatokat azon a gyönyörű rekedt hangján. Gloria csinos volt és roppant ápolat, amilyenek csak a gazdag amerikaiak tudnak lenni, elbűvölő modora sem palástolta azonban a szemében fel-feltűnő szikrákat, és valami azt súgta nekem, ha a dolgok nem a kedve szerint alakulnak, ez a nő mihamar olyanná válhat, mint Mr. Wodehouse hírhedt nagynénifigurái. Az a fajta rettenthetetlen teremtés volt ő, aki előtt dölyfös főportások

a földig hajolnak, megelőzendő, hogy a legvadabb rémálmaik valóra váljanak. Miközben a repülőtér épülete előtt vártuk, hogy John odahozza a kocsit, s mindenféléről beszélgettünk, James Stewartnak egyszer csak nyoma vészett. Az egyik pillanatban még ott volt – magasan, hórihorgasan, arcán szelíd mosollyal –, a másikban halkán, csendben, szőrénszálán eltűnt. Ki hitte volna, hogy egy ilyen nagy ember (a szó mindkét értelmében) csak úgy észrevétlenül köddé válhat?

– Hol van Jimmy? – kérdezte hirtelen, vádló hangon Gloria, mintha csak mi varázsoltuk volna el. Kábán pislogtunk.

– Talán az enyhelyet kereste föl – mondtam én, mert imádom ezt az amerikai eufemizmust.

– Azt már a gépen fölkereste – vágta rá Gloria. – Hol az ördögben lehet?

Az enyhely mint potenciális bűvőhely kizárva, el nem tudtam képzelni, hová lehetett. Gloria egyre növekvő idegessége engem is nyugtalansággal fertőzött meg. Csak nem rabolták el? Lelki szemeim előtt már láttam is a félkegyelmű világsajtó szalagcímeit: „James Stewartnak lába kelt a hutiapartin – a híres színész úgy kihalt, akár ez a rágcsálófaj.” Az Alapítványnak nem éppen erre a fajta hírverésre volt szüksége.

Abban a pillanatban odagördült John a kocsival. – Szóljak Mr. Stewartnak, hogy a kocsi előállt? – kérdezte.

– Miért, hol van? – kérdeztük uniszónó.

– Kinn a kifutóknál, egy repülőt nézeget – felelte John.

– Legyen szíves, hívja ide! – mondta Gloria. – Egyszerűen képtelen ellenállni a repülőknak.

– Hogy jutott ki oda egyáltalán? – morfondíroztam én, tudván, hogy Jersey-n igen szigorúan veszik a repülőtér biztonsági előírásait.

– El tudod képzelni, amint valaki rászól James Stewartra? – kérdezte John.

A szökevény hamarosan visszakacsázott közénk.

– Izé... fáin kis gépecske – magyarázta. – Abbion, kicsi, de csinos. Olyan kis aranyos, tudják. Fáin kis gép. Sose láttam még ilyet.

– Szállj be, Jimmy! – mondta Gloria. – Mindenkit föltartottál.

– Abbion, abbion – folytatta Jimmy, aki egyáltalán nem szánta-bánta bűneit, talán meg se hallotta a vádat. – Örülök, hogy láttam. Fáin gépecske.

Megebédeltünk, majd ellenállhatatlan bájjal megnyitotta hutiakertészetünket, egyebek közt leszögezve, hogy azóta szereti a hutiákat, amióta csak ismeri őket – vagyis, mindent beszámítva, kerek öt perce. E megpróbáltatáson túlesve, elvittük őket vacsorázni egyik barátunkhoz.

Aperitif közben a melegházban, majd a kitűnő vacsora alatt is, Jimmy szórakozottnak látszott. Talán a repülőút viselte meg, ami bárkit elbágyasztana. A vacsora végeztével átvonultunk a szalonba, ahol Jimmy nagy vigyázva elhelyezte hórihorgas termetét egy irdatlan kanapén. Tekintete ernyed-

ten vándorolt végig a szobán, aztán hirtelen megállapodott valamin, ami érdekelte.

– Hinnie, egy zongora – mondta, és vágyakozva legeltette a szemét a sarokban kuporgó hangversenyzongorán.

– Jimmy, ne! – mondta Gloria Stewart figyelmeztetőleg.

– Abbion, egy zongora – mondta Jimmy akkora gyönyörűséggel, mint aki az évszázad felfedezését teszi –, egy aranyos kis bébizongora.

– Jimmy, megtiltom! – mondta Gloria.

– Egy kis dallamocska... – mondta elmélázva Stewart, s már szedegette is össze szétvetett végtagjait a kanapén – ...melyik is az a dallamocska, amit úgy szeretek?

– Jimmy, kérlek, ne akarj zongorázni! – mondta elkeseredetten Gloria.

– Híjj, tudom má... a „Ragtime Cowboy Joe” – döngicsélte Jimmy a hangszerhez közeledve. – Abbion... a „Ragtime Cowboy Joe”.

– Jimmy, könyörgök! – kérte elcsukló hangon Gloria.

– Abbion, fáin kis beleváló dallamocska a! – Jimmy elhelyezkedett a zongoraszéken. Fölhajtotta a fedelét, és a zongora úgy vigyorgott rá, mint valami krokodil.

– Ja... lássuk csak... hogy is van? – dongta Jimmy, rápotytyantva hosszú ujjait a billentyűkre. Abban a pillanatban két tény vált előttünk világossá. Az első, hogy Jimmy Stewartnak annyi hallása sincs, mint egy verébnek, a második, hogy nem tud zongorázni. Ráadásul a címén kívül a dal tel-

jes szövegét elfelejtette. Amióta csak figyelemmel kísértem hibátlan szerepléseit a filmvászonon, sohasem láttam tőle ilyen produkciót. Mindig a rossz billentyűt ütötte le, hamsan kornyikált hozzá, és megpróbálta ezt a kettőt egyeztetni. Rekedt, reszelős hangján újra és újra elénekelte a dal címét, és hébe-hóba előlről kezdte, hátha kihagyott valamit. Olyan volt, mintha egy karok nélküli ember akarta volna átúszni a La Manche csatornát, és mégis hihetetlenül mulatságos volt, csak éppen nevetni nem lehetett rajta, mert látnivalóan büszke volt a teljesítményére. Aztán, amikor teljes meglepődésére kivégezte a „Ragtime Cowboy Joe”-t, boldogan és diadalittasan felénk fordult.

– Kér valaki még egy dallamocskát? – kérdezte nagylelkűen. Elfogott a kísértés, hogy az amerikai himnuszt kérjem, de Gloria közbeszólt.

– Jimmy, mennünk kell!

És mentek.

Megtiszteltetésnek éreztem, hogy a nagy James Stewart ilyen előadásban részesített bennünket, de azt hiszem, a felesége nem értett volna egyet velem.

Mindig izgalmas esemény, ha új állat érkezik az Alapítvány gyűjteményébe, megkapja szállását, és nézni lehet, ahogy hozzászokik. A hutiák azonban, ahogyan James Stewart mondta, kivételnek bizonyultak. Ezek a jóképű, pocakos állatok, amelyeknek hátsó fertálya úgy nézett ki, mintha a kelleténél több számmal nagyobb nadrágot hordanának, nem rendelkeztek kifejezetten vibráló egyéniséggel. Annyi élet-

öröm szorult beléjük, mint egy csapat egyházfiba valamelyik társuk temetésén. Csupán egyetlen hóbortosnak nevezhető dolgot műveltek. Sok más állathoz hasonlóan ők sem olvasták a viselkedésüket leíró kézikönyveket, így hát nem tudták, hogy ők kifejezetten földhöz szokott teremtmények. Unott arccal, nehézkesen fölmásztak a ketrecük faágaira, és a plafon közelében telepedtek meg – föltehetőleg nyugovóra tért madárrajnak képzeltek magukat. Igaz, hogy a fiatalabbakat gyakran láttam cselgáncshoz hasonló játékokat űzni, de ezt is olyan tohonyán csinálták, akár a tornát a túlsúlyos múlt századi gyerekek, akik tudták, hogy a szüleik ezt várják tőlük.

Amikor az általunk kitenyésztett fiatalok elérték a megfelelő számot, tervezni kezdtük a visszaeresztésüket. Akkori kutatási felelősünk, William Oliver Jamaicába utazott, hogy kiválassza a kívánt terepet (a hutiák szempontjából kívántat, példának okáért vadászoktól menteset), és a kingstoni Hope Állatkertet is bevonja az akcióba. Összesen negyvennégy, Jersey-n tenyésztett hutiát küldtünk Jamaicába 1985–86 során, és családonként, speciális ketrecekben helyeztük el őket a Hope Állatkertben. Kiterjedt növényzetfelmérést végeztünk a választott terepen, hogy megbizonyosodjunk róla: a hutiák nem fognak táplálékban szűkölködni. Azután átszállítottuk őket a szabadon bocsátás helyszínére, s mindegyik családot ideiglenes kerítéssel zártuk körül egy speciálisan kiképzett, félig mesterséges sziklaüregrendszer kerületén. Egy-két hét elteltével, amikor az állatok már szemlátomást megszokták új környezetüket, eltávolítottuk a kerítést, és mindegyik családot háromhavi megfigyelés alá helyeztük.

Az első jelentések igen biztatóak voltak. A megfigyelés kezdeti fázisában csak három állat tűnt el, a többi hamar önellátóvá vált, és jó állapotban maradt. Minden reményünk megvolt rá, hogy a visszabocsátás nagy siker lesz. Amikor azonban később újra felmértük a terepet, mindössze nyolc hutiát találtunk. Ezek az állatok – kettő közülük a helyszínen fogantatott és született – kitűnő kondícióban voltak. A hat hétfő tartó kutatás során azonban többet nem találtunk. A következő esztendőben még két állat került elő, egyik Jersey-n tenyésztett, másik feltehetőleg vadon született. Mindketten jó állapotban voltak, de a többi példány holléte rejtély maradt. A szabadon eresztés után a hutiák nagyszerűen hozzászoktak a vadonhoz, és normális vad hutiaként viselkedtek. A terep tökéletesen megfelelőnek tetszett, bőséges élelemkészlettel rendelkezett, vadászok nem háborgatták. Ezért csupán arra következtethettünk, hogy eltűnésük betegségnek vagy vadkutyák és -macskák támadásának köszönhető. A reményt azonban nem adtuk fel; a Hope Állatkerttel együtt azon dolgozunk, hogy nagyobb tenyésztelést hozzunk létre odakinn, s később a Nyugat-indiai Egyetem diákjainak segítségével megkíséreljük még egy visszaeresztést.

Az állatok vadonba való visszabocsátása rengeteg kudarccal jár, ám mindezt kiegyensúlyozhatja, ha az emberek összefogva sikert aratnak, mint például a szőke oroszlanmajmocsók esetében. Ezek a bűbajos kis állatok, egyben a legkisebb főemlősök, közeli rokonaikkal, a fehér selyemmajmokkal együtt Brazília tengerparti esőerdőiben élnek.

Sajnos, ezt az esőerdőt könyörtelenül és meggondolatlanul kiirtották, mára csak facsoportok maradtak belőle, és ezek sem alkotnak egybefüggő láncot, úgyhogy a különböző facsoportokban élő állatok el vannak egymástól szigetelve, s nem tudják megújítani a faj genetikai erőforrásait, nem tudnak keveredni és egymás közt párzani, pedig néha csak pár kilométer választja el őket. Egykor ez az atlanti parti esőerdő 350 000 négyzetkilométerre terjedt ki. Mára az öt százalékka ha megmaradt, és ezt is naponta fogyasztja a fejsze, a tűz, a buldózer. Az erdő pusztulásával nemcsak az oroszánmajmocskákat fenyegeti a kihalás veszélye, hanem azt a miriád egyéb teremtményt és növényt is, amely ezt a rendkívüli ökoszisztémát alkotja. Aki egy trópusi fát kidönt, az mintha egy hatalmas várost pusztítana el, annyi teremtmény él benne, rajta és körülötte.

A szőke oroszánmajmocska talán a legszebb emlős. Alig nagyobb az újszülött kismacsकánál, hihetetlenül hosszú, művészi ujjai vannak, hosszú szőrzete pedig mintha szó szerint aranyszálakból volna. Ez az elképesztő, csillogó szőr úgy mered ki az arcából, mint az oroszán sőrénye. A selyemmajmokhoz hasonlóan az oroszánmajmocskák is hihetetlenül fürgék, néha nem is lehet szemmel követni a mozgásukat. Mindenevők, főleg gyümölcscsel és rovarral táplálkoznak, de élvezettel fogyasztják a levelibékát is, sőt (mint újabban felfedzték) nappal bemásznak a faodvakba, hogy alvó denevérekkel dúsítsák étrendjüket. Hangjuk madáréra emlékeztető, trillázva, rikoltozva, csiripelve társalognak egymással.

Az erdőirtás mellett ezek a gyönyörű kis állatok kedvencei a szőrmeiparnak és a gyógyászati kísérleteknek is, úgyhogy a hatvanas évek végére, hetvenes évek elejére világossá vált: a faj komoly veszélyben van. Akkor becslés szerint körülbelül százötven példány élhetett még az esőerdő megmaradt csoportjaiban. Erre az ijesztő helyzetre dr. Adelmár F. Coimbra-Filhónak, a Rio de Janeiró-i Főemlésközpont mostani igazgatójának briliáns kutatómunkája hívta fel a figyelmet. 1972-ben konferencia tárgyalta ezeknek az állatoknak a sanyarú sorsát, s próbálta föltérképezni a vad és fogoly populációt. Elsőrendű fontosságú volt, hogy önálló fogoly populációkat hozzanak létre, s ugyanakkor foglalkozzanak a vadon élők problémájával is. Hogy ez sikerrel járt, az elsősorban dr. Devra Kleiman áldozatos munkájának köszönhető. 1972 és 1980 között igen kevés állatkert rendelkezett szőke oroszlánmajmocskákkal, s ezek is főleg amerikai állatkertek voltak. Nagy gonddal gyarapították apró populációikat, és látványos eredményeket értek el. A fogoly populáció öt év alatt százötvenháromról háromszázharmincra nőtt – vagyis duplájára a vadon élőknek. Ötven-hatvan oroszlánmajmocska született évente, úgyhogy végül elég nagy és stabil populáció jött létre, s gondolkodni lehetett azon, hogy fogságban tenyésztett példányokat eresszenek vissza a vadonba. A terv sikerét az biztosította, hogy külön erre a célra amolyan állatkert-konzorciumot szerveztek.

1978-ban mi is kaptunk egy pár szőke oroszlánmajmocskát, és csatlakoztunk a konzorciumhoz. Oroszlánmajmocs-

káink megérkezése igazi szenzáció volt. Egész más festményen vagy színes fotón látni őket, mint eleven valóságukban. Ezek az aranypénzként ragyogó, miniatűr főemlősök olyan villámsebessen rohagáltak a ketrecükben, mintha csak aranyrudakat hajigált volna valaki. Miközben ide-oda cikáztak új birodalmukban, úgy cirpegtek, sikoltoztak, csicseregtek, mintha csak egymás figyelmét akarnák felhívni a különféle ismeretlen látnivalókra.

Amikor aztán kissé lehiggadtak, ők lettek a fő attrakciói a selyemmajomsornak, lévén messze a legdöbbenetesebbek és legszebbek a főemlősök emez egyébként is elbűvölő csoportjában. Végül eljött a nap, amikor a nőstény sikeresen életet adott egy ikerpárnak (ez a megszokott), két incifinci kis aranyrögnek, melyek egy-egy feketekávés csészében is könnyen elfértek volna. Szüleik sűrű bundájában kapaszkodva s abba tökéletesen beleolvadva, először észrevenni is alig lehetett őket, az arcuk ugyanis nem volt nagyobb egy ötpennysnél. Ahogy cseperedtek, egyre merészebbek lettek, kibújtak a szülők biztonságos bundájából, és kezdték földérinteni a ketrecet, bár a legkisebb képzelt veszélyre készek voltak visszairamodni a szülői szőrmébe. Lebilincselő volt elnézni őket, amint a napfényben az óvatlanul a ketrecükbe tévedő pillangókat hajkurászták. Hihetetlenül kecses balettet adtak elő: tekeregtek, forgolódtak, ugrándoztak és száguldoztak a piruettező rovarok után, s amikor fény érte, a bundájuk miriád színben szikrázott, a téglavöröstől a leghalványabb karikagyűrű-sárgáig. Amikor azonban fölvettem, hogy ne-

vezzük őket Fortnak és Knoxnak, javaslatomat valami okból olyan egyöntetű ellenségesség fogadta, hogy le kellett mondanom róla.

Közben készültek a tervek a fogságban tenyésztett orosz-lánmajmocskák visszaeresztésére a vadonba. Egy ilyen horderejű tervet természetesen a legnagyobb óvatossággal és a részletekre irányuló aprólékos figyelemmel kellett fölépíteni. Ökológiai felmérést kellett készíteni a szőke orosz-lánmajmocskák vadon élő populációjáról, majd pedig olyan erdőterületet keresni, ahol nem él vad populáció, de a fogságban tenyésztettek szabadon engedésére alkalmas. Addig is öt amerikai állatkertből kiválasztottak tizenöt példányt, és elküldték őket betanításra a riói főemlősközpontba. A harmadik generációs, fogságban született állat kötött étkezési időpontokhoz van szokva, és sohasem kell élelmet keresnie. S ami a legfontosabb, a fogság kipárnázott világában nincsenek ragadozók, se kígyók, se héják, a *Homo sapiens* pedig kizárólag ajándékokat hozó barát képében jelenik meg. Az állatokat tehát, ha azt akarjuk, hogy életben maradjanak, fokozatosan kell hozzászoktatni az élet zord tényeihez. Kiderült például, hogy a hajladozó faágak először kétségbe ejtették őket. A kitűnően vezetett állatkertekben, ahonnan jöttek, a faágakat szilárdan rögzítették, ezért a súlyuk alatt meghajló ág ijesztő élmény volt, amíg meg nem birkóztak vele. Meg kellett tanulniuk beépíteni az étrendjükbe olyan vad gyümölcsöket, amiket még sohasem kóstoltak, s ekkor

derült ki, hogy érdekes módon a fiatalok ezt hamarabb megtanulják, sőt segítenek az öregebbeknek is.

Az első szabadon bocsátások sok nehézséggel jártak, de állat és ember egyre többet tanult belőlük, s végül siker koronázta őket. Egy fényképfelvétel azt mutatja, amint egy fogságban tenyésztett példány békát eszik, ami pedig sohasem volt része a washingtoni étrendjének, s ez is azt bizonyítja, hogy az állatok idomultak a környezetükhöz. A következő fázisban vadon élő példányok közé eresztettek fogságban születetteket, és nagy nap volt, amikor egy fogságban született nőtény, amely egy vadon élő hímmel pározott, ikreknek adott életet. Ekkorra már mi is kitenyésztettünk Jersey-n több mint huszonöt szőke oroszlánmajmocskát, így részt vehettünk a vállalkozásban öt állattal. Ezeket külön családként egy olyan erdőrészben eresztették szabadon, ahol nem éltek vad oroszlánmajmocskák, és büszkén jelenthetjük, hogy a mi csoportunk volt az első, amelynek az utódait létrehozó hím és nőtény egyaránt fogságban született. Ez is bizonyítja, ha bizonyíték egyáltalán szükséges, hogy amikor különféle tudományágak a közös cél érdekében összefognak, a fogságban való tenyésztés igenis beválik, s a segítségével rengeteg fajt lehet megmenteni a kihalástól.

Sohasem felejtem el, amikor második amerikai utam során pompás piknikebédet költöttem el Roger Payne és családja körében. Roger csodálatos bálnakutatásai közismertek, ő készítette azokat a gyászos, gyönyörű bálnadalfelvételeket,

amelyek úgy lenyűgözik az embert, s annyira szeretné tudni, mit mondanak ilyenkor egymásnak ezek a hatalmas, rendkívüli állatok. Ebéd közben Roger megkérdezte, mi is a célja Alapítványunknak, s én megpróbáltam fölvázolni elképzeléseinket és célkitűzéseinket.

Végül Roger így szólt: „Azt hiszem, értem; azért tenyésztitek őket, hogy visszarakjátok a megfelelő helyre, persze ha van még ilyen hely egyáltalán.” Roger egyetlen mondatban rávilágított a fogságban tenyésztés nagy problémájára: jobb híján nevezzük „helyszindrómának”. Jól érzékelteti ezt a rodriguesi denevér, a repülőkutya esete.

Rodrigues kicsi sziget 650 kilométerre Mauritiustól keletre. Egy hajdani telepes, Leguat, földi paradicsomnak festette le, amit sűrű erdő borít, és csodás teremtmények népesítenek be. Volt ott remetemadár, furcsa, hosszú lábú, talajon élő állat, amely a mai afrikai kígyászkeselyűre hasonlíthatott. Volt egy óriásteknőcfaj, mely úgy elszaporodott, hogy állítólag másfél kilométert is meg lehetett tenni anélkül, hogy az ember a páncéljaikról lelépett volna; akár a mókus a hajdani Angliában, amely földet érés nélkül eljuthatott Londonból Aberdeenbe, az élősvényeket és erdőket használva országút gyanánt. De volt ebben a trópusi paradicsomban egy méter hosszú gekkó, földi papagáj és egyéb csuda is. Rodrigues ma a kék tengerben terül el, forró nap alatt, földje kiszáradt és erodálódott, zöldje alig maradt, lakossága ellenben egyre nő. Eltűnt a remetemadár, a földi papagáj, az óriásgekkó, nyo-

ma sincs a teknőcpáncélok macskakövezte utcáknak. Csupán néhány apró erdőfolt maradt, s ezek közül a legnagyobbban, a Galambzuhatag nevűben él a világ egyetlen aranyszőrű repülőkutya-kolóniája. 1976-ban John Hartley-val ellátogatunk Rodriguesre, és tenyésztőmagként tizennyolc denevért gyűjtöttünk be a százhusz tagú kis kolóniából. Néhányat a mauritiusi kormány Black River-i madárházaiba telepítettünk (itt őrzik a rózsaszín galambot is), három hímet és hét nőtényt pedig elhoztunk Jersey-re. Ezeknek hála, kilencven csemetét neveltünk föl, és Nagy-Britanniában és Amerikában is létesítettünk fiókkolóniákat. Mára eleget tenyésztettünk ahhoz, hogy a visszaeresztésre is gondolhassunk. De hová eresszük vissza?

Nyilvánvaló, hogy Rodrigues nem képes eltartani őket. Az ottani eredeti kolónia ma már hál' istennek nyolcszáz tagot számlál, mivel az utóbbi időben nem voltak nagy hurrikánok, és a Galambzuhatagot csak minimális mértékben zavarhatja meg ember. Általános vélekedés szerint azonban Rodrigues megmaradt természetes erdei nyolcszáz denevérnél többel nemigen tudnának megbirkózni. Még ha a nemrég kezdett erdőtelepítési program sikeres lesz is, sok évnek kell eltelnie ahhoz, hogy az új erdők fenn tudjanak tartani denevéreket, s még ha lehetne is új kolóniát telepíteni a Galambzuhatagba, a hurrikánveszéllyel akkor is számolni kell. Csak idő kérdése, mikor csap le egy óriási hurrikán az apró szigetre, s ragadja magával az egész Galambzuhatag erdőt, ahogy a hétköznapi szél kapja le a nyakunkból a sálát.